Державна податкова адміністрація України

НАУКОВИЙ ВІСНИК

Національного університету державної податкової служби України

(економіка, право)

№ 3(46) 2009

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ДЕРЖАВНОЇ
ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ (ЕКОНОМІКА, ПРАВО)**

Засновник та видавець Національний університет державної податкової служби України | Щоквартальний науковий журнал | Заснований у травні 1997 р. | № 3 (46) 2009

УДК 33/34 + 657

ЗМІСТ

Економіка

Онишко С.В. Національна система державного управління економікою....4
Мягкий В.О. Моніторинг реалізації стратегії соціально-економічного розвитку регіону: механізми формування....10
Пилипенко Ю.І. Механізми регулювання інноваційної сфери національної економіки....18
Антонова Г.А. Ресурсний потенціал підприємств видавничо-поліграфічної галузі: теоретико-прикладні аспекти....23
Гладуняк Ю.В. Державне регулювання розвитку готельного господарства: проблеми та перспективи....29
Бортнік А.М. Діагностика системи бізнес-процесів підприємства (за матеріалами меблевих підприємств України)....37
Желібо Є.П., Авраменко Н.Л. Формування екологічної свідомості при підготовці фахівців за напрямом „Економіка та підприємництво"....42
Магеррамов А.М. Особенности регулирования внешнеэкономической деятельности в Азербайджанской Республике....47

Фінанси, грошовий обіг і кредит

Коваленко М.А., Рогальська Н.Г. Глобалізація фінансових ринків: причини та наслідки....55
Рибак С.О. Бюджетні аспекти соціальних інноваційних трансформацій....62
Новицька О.В. Фінансовий механізм у сфері природокористування....68
Шавловська Л.С. Банківські ресурси та проблеми їх розміщення....73
Верезубова Т.А. Финансовые рычаги развития страховой деятельности в Республике Беларусь....78

Податки

Тарангул Л.Л., Горленко І.О., Скоромцова Т.О. Методологічні засади податкового планування у розрізі регіонів....85
Буряк С.В. Податковий менеджмент як складова державного менеджменту....92
Швабій К.І. Принципи та критерії оподаткування доходів населення....97

Ірпінь – 2009

Вітлінський В.В., Редич О.В. Методологічні основи управління ризиками у адмініструванні податків....104
Островерха Р.Е. Податкове регулювання попиту і пропозиції страхових послуг....114
Василькова Т.В., Лаба М.С., Єгорова Т.М. Оцінка факторів впливу на обсяги надходжень податкових платежів до бюджетів усіх рівнів....122

Облік, аналіз і аудит

Сторожук Т.М. Облікова політика підприємства: сутність і призначення....130
Дашкевич О.Ю. Облік витрат виробництва плодоовочевої консервної продукції та його удосконалення....138
Мискін Ю.І. Оцінка інформаційного забезпечення економічного аналізу: управлінський аспект....146

Право

Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право; теорія управління

Мацелик М.О., Балан Р.О. Міжнародний досвід регулювання небанківських електронних платіжних систем....152
Мацелик Т.О. Суб'єкти адміністративного права: поняття та види....159
Гапоненко Л.В. Протидія корупції в органах державної податкової служби України....165
Кириченко В.Є. Становлення державного селянського кредиту в Російській імперії (пореформений законотворчий досвід)....171
Сіцінський А.С. Управлінський вплив керівника на підлеглих як прояв його влади та авторитету....179
Гарбінська А.В. Проблеми теорії та практики організації валютного контролю в Україні....185
Картамишева О.Є. Передумови виникнення небанківських фінансових установ....191
Строцький Р.Є. Правове забезпечення виконавчого провадження: історія, сучасність, шляхи вдосконалення....196
Умнова О.В. Класифікація доказів в адміністративному судочинстві України....201
Угровецький О.П. Правове регулювання податкової системи підзаконними актами....207

Кримінальне право, кримінальний процес і криміналістика

Прохоренко О.Я. Особливості взаємодії правоохоронних і контролюючих органів при перевірці фінансово-господарської діяльності підприємств Міністерства транспорту та зв'язку України....215
Калганова О.А. Особливості кримінально-правового захисту персоналу ООН за законодавством України....223
Семенов В.В. Основи системного використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів....228
Берлач Ю.А. Проблеми юридичної відповідальності за правопорушення, пов'язані з рейдерством в Україні....235

Нітченко Ю.В. Особливості взаємодії органів контрольно-ревізійної служби з правоохоронними органами у протидії проявам організованої злочинності у сфері економіки.....244
Головко Т.М. Гендерні аспекти покарання у вигляді позбавлення волі.....250

Цивільне право

Мяхнюк В.В. Зброя як об'єкт цивільно-правових відносин.....256

Рецензії

Тарангул Л.Л. Оподаткування доходів населення: нові аспекти актуальної проблеми.....262

УДК: 504: 339.138

О.В. Новицька,
Національний університет ДПС України

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ У СФЕРІ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Розглянуто питання формування комплексного фінансового механізму в сфері природокористування, головним завданням якого є стимулювання ефективного використання природних ресурсів промисловими підприємствами.

There are discussed the problems of forming of complex financial mechanism in the nature science sphere, main task of which is the stimulation of effective usage of natural resources by productional companies.

Ключові слова: *фінансовий механізм, природокористування, природні ресурси.*

Раціональне природокористування та природоохоронна діяльність належать до найважливіших науково-практичних сфер суспільства. Актуальність і масштаб екологічних проблем пов'язані із посиленням взаємодії суспільства і природи, погіршенням якості природного середовища, зростанням технологічних і рекреаційних навантажень на природні комплекси, зменшенням доступності природних ресурсів І рядом інших причин.

Проблема формування ефективного фінансового механізму управління природоохоронною діяльністю сьогодні визначає потребу у вирішенні питання про використання механізму, ідентичного застосованим в управлінні економікою підприємств взагалі. Підходи, методика та методологія, які сьогодні використовуються в управлінні економічними процесами на підприємствах, досить універсальні, тому можуть стати основою і при розробці тематичного механізму – фінансового механізму управління природоохоронною діяльністю.

Питанням створення ефективної фінансової системи в сфері природокористування було присвячено ряд досліджень вітчизняних економістів. Зокрема, це стосується досліджень В. Міщенка, Б. Данилишина [2], О. Веклич [6, 7] та О. Кашенко [8]. На їх думку, стимулюючими елементами в частині раціонального використання природних ресурсів промисловими підприємствами є застосування гнучких важелів рентної плати за ресурс, системи податків та пільг.

Мета даного дослідження полягає у з'ясуванні сутності окремих складових запровадження фінансового механізму у сфері природокористування,

Створення окремого ефективного механізму управління природоохоронною діяльністю – завдання нереальне. Лише комплексний механізм управління економікою в цілому, складовою якого є фінансовий механізм управління природоохоронного діяльністю, має право на існування та очікування ефективних результатів. Зокрема, Всесвітній банк на підставі

© Новицька О. В., 2009

документів, прийнятих на конференції в Ріо-де-Жанейро, виокремив чотири напрями у цій сфері:

1. Підтримка країн-кредиторів у розвитку обслуговування навколишнього природного середовища. Поточні завдання цього напряму: зменшення забруднення, захист ґрунтів від негативного техногенного впливу, сприяння розвитку лісового та паркового господарства.
2. Демонстрація всіх проектів, які фінансуються Всесвітнім банком під гаслом: „Не шкодьте навколишньому середовищу". Фінансування повинно бути цільовим і використовуватися на здійснення екологічних програм, які матимуть позитивний ефект.
3. Здійснення двох стратегій: капіталовкладення в людей (розвиток людського капіталу) та здійснення ефективного використання фінансових ресурсів.
4. Спрямування фінансових ресурсів для здійснення глобальних і регіональних програм, які сприяють загальному покращанню навколишнього природного середовища [1, с. 10–11].

Розглядаючи структуру механізму управління природоохоронною діяльністю, можна виділити один із важливих елементів – механізм, який регулює використання природних ресурсів. Господарське використання тих чи інших природних ресурсів, які мають як сировинний, так і не сировинний характер, викликають об'єктивну необхідність у здійсненні природокористувачами розрахунків із державою, що є у більшості випадків власником цих ресурсів і несе відповідальність перед суспільством за охорону та відновлення природного потенціалу на території України. З цим пов'язано створення відповідного фінансового механізму, спираючись на який можна забезпечити ефективну природоохоронну діяльність на рівні держави.

Реалізація такого завдання вимагає насамперед серйозної державної рентної політики у частині створення механізмів фінансового регулювання, які б дозволяли її оптимальне вилучення, раціональний перерозподіл та повноцінний захист і відтворення природноресурсного потенціалу. На думку провідних українських економістів-екологів В. Міщенка та Б. Данилишина, рента як плата за використання природних ресурсів виступає формою реалізації економічних відносин між власниками природних ресурсів, зокрема держави, і суб'єктами господарської діяльності, які здійснюють експлуатацію того чи іншого природного ресурсу [2,4].

На практиці широке застосування отримали розрахунки оцінки природних ресурсів на основі затрат їх освоєння та використання (затратна методика). Органічним доповненням у визначенні ренти екоресурсів є так звана результативна концепція оцінки природних ресурсів. Згідно з таким підходом, оцінка природного ресурсу розглядається як грошовий вираз продукції, яку можна отримати завдяки цьому ресурсу, наприклад, грошовий еквівалент врожаю (за мінусом витрат на його отримання) вважається базою розрахунку вартості земельного ресурсу. Необхідно погодитись із фахівцями, які висловлюють думку, що будь-яка оцінка, будь-то оцінка, яка базується на затратах з освоєння та підтримання об'єкта в експлуатаційному стані або

побудована на вимірі результатів його функціонування, не може повною мірою відобразити ту цінність, яку має для суспільства той чи інший об'єкт природокористування. І лише діалектичне поєднання (а не просте поєднання) затратного і результатного аспектів оцінки природних ресурсів дозволить, зрештою, правильно визначити ціну тих чи інших природних ресурсів [3, с. 18–20]. Подібний підхід реалізовується в рентній концепції оцінки природних ресурсів. Тому, з одного боку, будучи результатною характеристикою (перевищення результатів експлуатації будь-якого об'єкта над затратами), рента також є і виразом затрат. Таким чином, з філософського погляду рента являє собою єдність двох протилежних начал: затрат і результатів. Якщо об'єкт експлуатується, то рента виступає як актуальний ефект і як потенційні затрати, якщо об'єкт вилучається Із експлуатації, то актуальними стають уже затрати, а ефект – потенційним.

Отже, рентні платежі за використання природних ресурсів повинні стати основою фінансової системи природоохоронної діяльності. У такому випадку кошти, що отримуються від ренти, повинні мати цілком спрямований і чітко визначений природоохоронний характер. В Україні визначено, що нормативи плати за використання природних ресурсів диференціюються за фізико-географічними ознаками, за природноекономічними зонами, адміністративно-територіальною ознакою, за категоріями природокористувачів та і н. Щодо стягнення рентних платежів по конкретних природних ресурсах, то можна зауважити, що на земельні ресурси запроваджено безпосередню плату за їх використання, проводиться грошова оцінка ділянок тощо. За нормативними та правовими актами рентний дохід трактується як різниця між очікуваним доходом від продукції, одержаної на земельній ділянці, та здійсненими для його досягнення затратами плюс прибуток споживача [4].

Разом з тим необхідно зазначити, що відсутність у чинній Конституції України чіткості щодо питань економіки природокористування та природоохоронної діяльності, а також наявність окремих неузгоджень у ряді законодавчих актів не дозволяє в даний момент розробити на тривалу перспективу досить ефективний механізм визначення плати за користування природними ресурсами. Тому, на нашу думку, основними принципами визначення такої плати повинні бути наступні:

- плата за кращий ресурс (за якістю, місцем розташування, споживчими властивостями) повинна бути вищою, ніж за гірший;
- розмір плати повинен бути досить високим, щоб стимулювати зниження ресурсоємності виробництва;
- розмір плати повинний ураховувати кон'юнктуру ринку (попит та пропозицію) з урахуванням регіональних особливостей та міжрегіональних зв'язків;
- невикористані природні ресурси повинні мати потенційну оцінку, яку потрібно враховувати у розрахунках та піддавати корегуванню;
- система платежів за користування природними ресурсами повинна вписуватись у загальну податкову систему, але при цьому бути досить гнучкою на регіональному рівні для того, щоб стимулювати взаємозамінюваність ресурсів

© Новицька О. В., 2009

(альтернативність, включаючи побутові та промислові відходи) та сприяти реалізації встановлених для даного регіону пріоритетів, які забезпечують його сталий розвиток;

− методи вилучення та використання засобів від платежів за природні ресурси повинні бути адекватними величині та структурі суспільно необхідних затрат на їх відтворення і охорону та перешкоджати перекладенню економічної відповідальності за нераціональне природокористування та збитки навколишньому природному середовищу на кінцевого споживача.

Перехід до ринкової економіки вимагає зміни підходу до формування фінансово- кредитного механізму природокористування. Оскільки умовою функціонування ринку є охоплення відносин Попиту та пропозиції сфери виробництва, розподілу, обміну та споживання, то цілком логічно, що природні ресурси, природне середовище та природоохоронна діяльність у цілому повинні бути включені в систему товар но-грошових відносин. Досвід багатьох країн свідчить, що ринкові структури забезпечують часом більш сприятливі умови для ресурсозбереження, ніж у країнах з системою лише державного контролю за станом навколишнього природного середовища. Ринковий механізм ціноутворення, як правило, несумісний із заниженням вартості ресурсів. При цьому ринкові умови розширюють межі прибуткових вкладень у збереження природних ресурсів у міру їх дефіцитності. Саме цим І можна пояснити досягнення в галузі раціонального природного користування та природоохоронної діяльності деяких країн із розвиненою ринковою економікою.

Іншою складовою фінансової системи раціонального природокористування та природоохоронної діяльності є екологічні податки. Обкладанню такими податками підлягають дії юридичних і фізичних осіб, які призводять до негативних наслідків, пов’язаних із погіршенням стану навколишнього природного середовища. До об’єктів екологічного оподаткування належать екологодеструктивні чинники, а також товари та послуги, що прямо або опосередковано негативно впливають на довкілля. Світовий досвід доводить, що активне застосування екологічних податків насамперед сприяє зниженню загального рівня забруднення природного середовища [5, с. 130-131]. Проте потрібно зазначити, що екологічні податки спочатку виступають додатковим фінансовим тягарем для господарських об’єктів, але згодом така система оподаткування сприяє зниженню витрат на мінімізацію негативних наслідків на довкілля, а також спонукає до виробництва чистої екологічної продукції, зміцнюючи конкурентоспроможність продукції та покращуючи економічні показники виробника. Водночас, знижуючи рівень інших податків, що стягуються з підприємства, екологічні податки виконують функцію субсидування його природоохоронної діяльності, при цьому, інколи, навіть полегшуючи загальний податковий тягар. Використання екологічних податків як економічного інструменту контролю над забрудненням навколишнього природного середовища полягає у потенційному природоохоронному ефекті конкретного податку, який визначається Його впливом на ціни виробників і споживчі ціни товарів у поєднанні із гнучкістю відповідних цін [6, с. 3-4].

Український економіст-еколог О.О. Веклич щодо цього зазначає, що порядок стягнення екологічного податку повинний полягати у:

- нарахуванні суми податку не із собівартості екологічно деструктивної продукції, а з прибутку товаровиробників, що зрештою призводить до економічного стимулювання екологічно конструктивних змін у технології виробництва, а звідси - І до зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище;
- закладенні в основу розрахунків принципу залежності від середніх граничних витрат товаровиробників на зменшення забруднення навколишнього природного середовища;
- запровадженні коефіцієнтів коригування суми екологічного податку залежно від зростання або зниження концентрації токсичних речовин у оподаткованій продукції, тобто встановити прогресивне або регресивне екологічне оподаткування [7, с. 69].

Наступною складовою фінансового механізму управління природоохоронною діяльністю можуть виступати інвестиції. Метою цих інвестицій є насамперед попередити завдання шкоди навколишньому природному середовищу, а також компенсація завданих збитків довкіллю в результаті аварій, катастроф та інших непередбачуваних викидів небезпечних речовин. До першочергових напрямів інвестиційної політики, на думку О. ІІ. Кашенко, можна віднести:

- вирішення проблем регенерації, розробки і впровадження на цій основі ресурсозберігаючих технологій;
- розробку нових і удосконалення існуючих конструктивних матеріалів;
- забезпечення комплексного освоєння, використання і охорони природних ресурсів;
- розширення комплексності використання кожного виду ресурсів;
- інтенсифікацію розвитку природоексплуатуючих галузей [8, с. 141].

Таким чином, формування фінансового механізму природоохоронної діяльності в умовах ринкових відносин вимагає нового під ходу до планування та організації. Даний підхід повинний сприяти створенню єдиного механізму економічного регулювання природокористуванням та природоохоронною діяльністю, який поєднує про грам но-цільові орієнтири розвитку та економічні методи управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Effective Financing of Environmentally Sustainable Development. – Washington: WB, 1995. – 310p.
2. Міщенко В. Природоресурсна рента і рентна політика в Україні / В. Міщенко, Б. Данилишин // Економіка України. – 2003.-№ 12, – С.4 – 14.
3. Голуб А. А. Теоретико-методологические аспекты формирования экономической оценки природных ресурсов / А. А. Голуб // Рента. Проблемы теории, измерения и функционирования в хозяйственном механизме социалистической экономики : сборник трудов. – Вып. 10, – М.: ВНИИСИ, 1984. – С. 16-35.

© Новицька О. В., 2009

4. Про експертну грошову оцінку земельних ділянок : постанова Кабінету Міністрів України: від 11 жовтня 2002 року№ 1531 //Урядовий кур'єр. – 2002.-23 жовтня. – С. 8-13.

5. Management of International Water Resources: Institutional and Legal Aspects Development. – New York: UN, 1975. – 271 p.

6. Веклич О. Удосконалення системи екологічного оподаткування / О, Ве клич // Фінанси України. – 2001. – № 2. – С. 3-11.

7. Веклич О. Удосконалення економічних інструментів екологічного у правління в Україні *і* О. Веклич *П* Економіка України. – 1998. – № 9. – С. 65-79.

8. Кашенко О. Л. Фінансово-економічні основи природокористування. – К.: Вища школа, 1999. – 304 с.

Подано до редакції 14 травня 2009 р.